

Heemkundevereniging

"DE HEERLIJKHEID HERLAAR"

Jaargang 6, nr. 2

september 2000

COLOFON

Bestuur:

Fr. van Dommelen, voorzitter, Tel. 5513151
M. van Griensven, secretaris, Tel. 5513363
N. Sira, penningmeester, Tel. 5514198
Mevr. M. Smits van Oyen-de Laat, Tel. 5516509
Th. van de Wetering, Tel. 5512880

Adres secretariaat:

Nieuwstraat 28,
5271 AD Sint-Michielsgestel
Tel. 5513363

Bankrelatie:

Heemkundevereniging "De Heerlijkheid Herlaar"
Rabobank Sint-Michielsgestel
Rekeningnummer: 13.36.98.742

Contributie Heemkundevereniging:

f 25,00 per jaar voor gewone leden
f 12,50 per jaar voor junior leden
f 50,00 minimaal per jaar voor donateurs
c.q. begunstigers

Den Heertgang:

Verschijnt vier maal per jaar

Abonnement:

Voor leden gratis (één per adres)
Losse nummers via VVV in het gemeentehuis

Openstelling documentatie-centrum

Zolang wij niet beschikken over een Heemhuis is
het mogelijk, na afspraak, bij de secretaris boeken,
tijdschriften en tekeningen in te zien.

Redactie:

M. van Griensven
Th. van de Wetering
N. Sira

Redactie adres:

Fresiastraat 6, 5271 GZ Sint-Michielsgestel

Lay-out, type- en drukwerk:

Frans den Otter

Schutblad:

Jan Lurinks

INHOUD

Bedevaart in 1908 van Sint-Michielsgestel naar Kevelaar deel I (M.van Griensven)	blz.2
Sint-Michielsgestel in de Franse tijd (F.van Dommelen / S.v.d. Voort)	blz.6
Overzicht lezingen en cursussen	blz.8

Cunctos hortamur, ut peregrinationes suscipere pietatis causâ velint.

LEO XIII, 12 Martii 1881.

Wij vermanen allen, bedevaarten te willen ondernemen uit godsvrucht.

LEO XIII, 12 Maart 1881.

TROOSTERES DER BEDRUKTEN! BID VOOR ONS.

Programma der Bedevaart St. Michiels-Gestel-Kevelaar.

13 en 14 September 1908.

Alles tot meerdere eer en glorie van God en zijne onbevleete Moeder.

Genadekapel

Mariabeeld

In enige afleveringen van "Den Heertgang" zal ik trachten een bedevaart uit 1908 vanuit Sint-Michielsgestel naar Kevelaar nader toe te lichten.

Deze bedevaart vertrok vanuit de oude Sint-Michaelkerk in het centrum van Gestel. Voor hen die de oude bedevaarten nog hebben meegemaakt wellicht een leuke herinnering en voor hen die er wel ooit iets van hebben gehoord, iets nieuws.

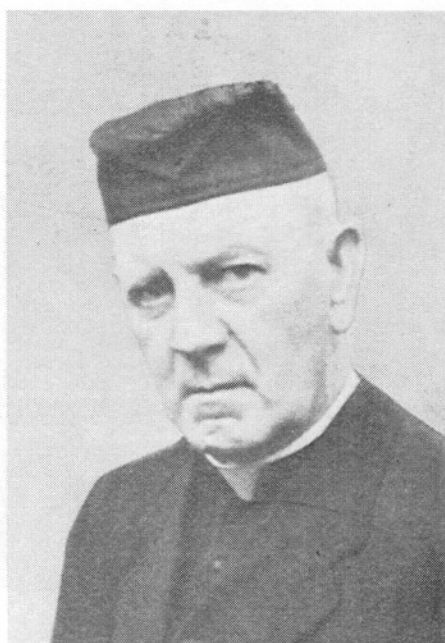
Aflevering I

Zondag 13 September.

I. Ten 5 ure en ten 7 ure de H. Mis.

Deze H.Missen werden zeker gelezen door de toenmalige kapelaans, waarvan er één de toekomstige pastoor C. Lübbers was. Deze bouwde de nieuwe kerk van Sint-Michaël die in 1931 werd geconsacreerd.

PASTOOR C. LÜBBERS

Bid voor de ziel van zaliger
de Zeer Eerwaarde Heer

Cornelis J. A. M. Lübbers

Geboren te Zevenbergen 14 Augustus 1875
Priester gewijd te 's Hertogenbosch 9 Juni 1900
Kapelaan te Loon op Zand 1901
Kapelaan te Mierlo 1903
Kapelaan te St. Michiels-Gestel 1905
Kapelaan te Tilburg (Korvel) 1916
Pastoor te Herpen 1922
Pastoor te St. Michiels-Gestel 1929
Rector te Diessen 1946
en voorzien van de H.H. Sacramenten overleden als
Rector te Diessen 24 Juli 1955.

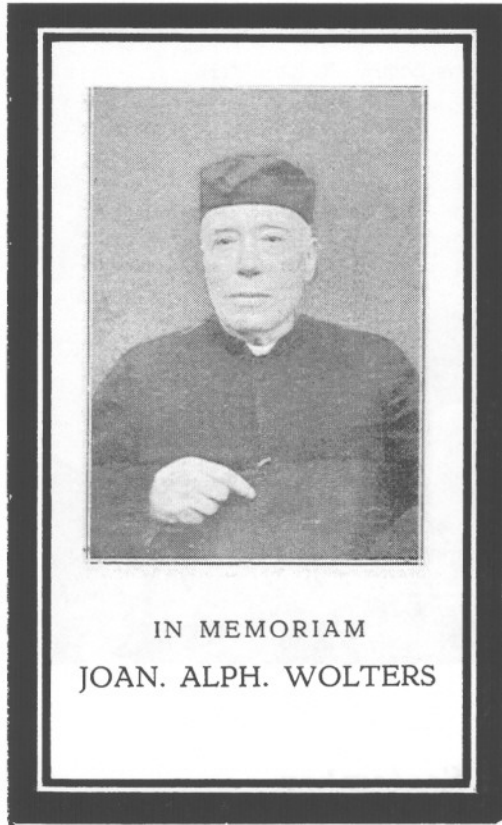
In eeuwigheid zal ik Gods barmhartigheid lofzingen en Maria, Koningin en Moeder van Barmhartigheid, zal ik daarvoor dankzeggen.

Mijne familieleden en zeer vele vrienden, ik dank U voor de grote vriendschap, welke ik steeds van U ondervond. En nimmer zal ik vergeten, wat gij Eerw. Moeder en Zusters voor mij steeds met zo grote liefde hebt gedaan. Gods zegen moge het U vergelden!

Bidt voor mij, ik bid voor U.

Mijn Jezus barmhartigheid.

In die tijd was J. Wolters pastoor. Hij was "breed" van opvatting.
Zijn gezicht spreekt boekdelen.

✠

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
den Zeereerwaarden Heer

JOHANNES ALPHONSUS WOLTERS,

Geboren te Heesch bij Oss	6 Juli 1855
Priester gewijd	11 Juni 1881
Kapelaan te Vught	Sept. 1882
Kapelaan te Tilburg (Heike)	Jan. 1891
Pastoor te St Michielsgestel	10 Dec. 1902
En aldaar overleden, voorzien van de laatste HH. Sacra- menten	4 Mei 1929

Hij was een man vol van geloof en de Heer vervulde hem met den geest Gods, met wijsheid en verstand; de wet der waarheid was op zijne lippen.
Act. 4:5, Ex. 35:31, Mal. 2:6.

Dierbare parochianen, gij weet, hoe ik van den eersten dag, dat ik onder u gekomen ben, mij gedragen heb en hoe ik u alles heb voorgehouden, wat voor u nuttig was.
Act. 20.

Doet dan wat gij van mij gehoord en in mij gezien hebt en de God des vredes zal met u zijn.
Phil. 4.

Bidt voor mij, al mijne dierbaren, en gij vooral, mijne Neven, weest mij aan het altaar des Heeren indachtig.

H. Hart van Jezus, ik heb vertrouwen op U.
(300 dagen aflaat).

Druk: Doofst.-Inst. te St. Michielsgestel.

II. Ten 8.00 (Spoortijd) vertrek van den tram naar Schijndel.
Na den lofzang: „Kom Schepper, kom o H. Geest” wordt een Rozenhoedje gebeden om den zegen Gods over de Bedevaart af te smeeken.

De tram vertrok vanaf de Drie Zwaantjes. Hier was de eigenaar, Chef Verhagen, tevens stationschef.

Of de bedevaartgangers gescheiden in de tram moesten zitten; de dames achterin en de heren voorin, zoals later in de trein, weet ik niet, maar er werd wel gezamenlijk gezongen.

Lofzang : Veni Creator Spiritus.

Kom, Schepper, kom, o heilige Geest!
Bezoek ons all' van minst tot meest,
Kom, en schenk uw genadekracht
Aan d'harten door u voortgebracht.

Gij zijt de Trooster hoog geroemd,
Gij wordt de gave Gods genoemd,
De levensbron, de liefdevloed,
De zalving van het recht gemoed.

Gij zijt van 's Vaders rechterhand
De vinger, en die waarde pand,
Die hart en tong zeer rijk begaaft,
En met uw zeven giften laaft.

Geef, dat uw licht onz' ziel bestraal,
En dat uw liefde in 't hart ons daal',
En daar zoo zoet en krachtig werkt,
Dat al wat zwak is wordt versterkt.

Verdrijf den vijand van ons af,
Verleen ons vreë in plaats van straf :
Geleid ons langs de rechte baan,
Opdat wij alle kwaad ontgaan.

Maak, dat ons door U kenbaar zij
De Vader, en de Zoon daarbij,
En dat wij U hun beider geest,
Belijden, dienen onbevreesd.

Aan God den Vader lof en eer,
En ook aan Jezus onzen Heer !
En u, die onze Trooster zijt,
O heil'ge Geest te allen tijd !

Met dezen lofzang kan men al zijne godvruchtige oefeningen beginnen.

Hierna werd het Rozenhoedje gebeden. Hiervoor werd de rozenkrans, de paternoster of ook wel het rozenhoedje (als voorwerp) gebruikt. De rozenkrans als gebed bestond uit het drie keer bidden van het rozenhoedje. Voordat het avondwaken was ingevoerd werd voor de overledene de rozenkrans gebeden. (hierover meer in de volgende aflevering)

Sint-Michielsgestel in de Franse tijd.

Vervolg op Jacob Meurs, een dorpssecretaris in de Franse tijd.

De bundel aantekeningen van Sonja v.d. Voort bevat, naast de informatie over secretaris Meurs, een aantal interessante gegevens over het dorpsleven rond 1800. Daaruit is de volgende selectie gemaakt.

Feesten.

Het was een onrustige tijd voor bestuur en inwoners. Sedert enige tijd vonden er in de Meijerij inbraken en berovingen plaats. De rotmeesters moesten iedere nacht waken. Maar daarnaast was er toch nog veel of zelfs te veel vrolijkheid. Zo schreef secretaris Meurs in 1783 over gebruiken bij ondertrouw: "*bij den gerechte of kerke namen de aanstaande bruid en bruidegom een groot aantal burens en vrienden mee, en werden er drinkgelagen aangeregt*", soms werden er ook "roers" afgeschoten. Dit moest afgelopen zijn naar de mening van het dorpsbestuur. Er werden boeten bepaald waarbij de ouders voor hun kinderen moesten instaan, heren voor hun knechten en officieren voor hun soldaten.

Volgens het memorieboek van de parochie was het gebruik dat bruid en bruidegom na hun huwelijk op de pastorie werden uitgenodigd op de koffie, zulks om te voorkomen dat ze zich al te vroeg in de morgen naar de herberg zouden begeven. Een georganiseerd feest was er ook bij de instelling van de nieuwe grondwet op 19 mei 1798. Door het dorpsbestuur werden de volgende aanwijzingen gegeven:

1. De *drie-couleurige vlag* zal op de toren gehangen worden en deze toren zal worden geelumineerd.
2. De *Guldens* (gilden of schutterijen) moeten hun uniform aan trekken en om 8 uur, om 12 uur en om 4 uur een salvo afschieten. Op dezelfde tijden zal de klok worden geluid. Uit ieder Rot moeten 5 manschappen dit doen.
3. Ieder Rot krijgt een ton bier. De rotmeesters krijgen fl. 1,- voor het tappen, zo ook de *luijers* en de *schieters*. Voor de manschappen is er een kan *genever*.
4. *Alle Burgeren en ingezetenen worden opgewekt en aangespoort om dezen dag met alle mogelijke plechtigheid en luister door te brengen.*

Jammergenoeg weten we niet hoe die feesten zijn verlopen.

Armoede.

Vooraf weduwen en wezen hadden het moeilijk in die tijd. Het dorpsbestuur regelde erfenissen en de aanstelling van momboiren (voogden).

Zo vermeldde het resolutieboek op 23 maart 1793 dat twee wezen waren aangetroffen in een kamer aan *den Dungsche kant*. De voogd zorgde voor kost en onderhoud voor de jonge Johannes van Oorschoot, 7 jaar oud, maar zijn zusje 12 jaar oud was *geheel van klederen ontbloed*. De dorpsregering regelde een dienstje (werk) voor haar bij Johannes van den Oetelaar en gaf f 10,- uit de armenkas.

In de zomermaanden waren er 8 personen en in de wintermaanden 30 personen afhankelijk van de armenkas.

In mei 1802 moet Hendrikus Piet van den Heuvel wegens financiële redenen zijn huis verlaten. Hij is op de Pettelaar geboren en grootgebracht en dus *een inboorling van deze gemeente*. Hij is onvermogen, maar eerlijk en zijn grond is niets dan *zandbergen en kuiltjes*. Een brave man. *Hem er uitzetten zou hem brengen tot een staat van totale armoede*. Men besluit hem niet uit zijn huis te zetten en doet daartoe een request uitgaan.

In 1804 doet R.J.G. Vogelvanger het volgende bericht: Hendrikus Piet van den Heuvel mag niet op den Pettelaar blijven wonen. Hij moet maar elders op gemeentegrond een huisje bouwen. Binnen 3 weken moet hij zijn woning op de Pettelaar op gemeentegrond afbreken en alles in oude staat terugbrengen. Het dorpsbestuur was milder dan de aangever Vogelvanger. Het dorpsbestuur besloot dat van den Heuvel pas tegen Pinxteren 1805 hoefde te verhuizen. In 1806 bleek hij te zijn overleden.

De gemeente besloot daarna de grond waarop van den Heuvel had gewoond te verkopen.

Ook hield de dorpsvergadering zich in 1804 bezig met het probleem van Jan van Schaaik en zijn gezin. Het lag niet aan Jan, hij was *van braaf gedrag en wande*, maar het lukte hem niet, ook niet na veel moeite om een huis te krijgen. Gedurende de zomer waren hij, zijn vrouw en 5 kleine kinderen zonder woning geweest. Nu was het winter en liepen ze nog steeds buiten. De dorpsvergadering was bang dat ze zouden omkomen, *als zoo het met de laatste vorst meer dan eens is gebeurd dat*

sommige kinderen bijna door de koude verkleumd zijn geweest.

Jan van Schaaijk diende een verzoek in om zich *pro deo te mogen ingraven op gemeentegrond, bij de Heselaar of omtrent den Nachtgaal, teneinde daarop een woning voor hem en zijn talrijk armoedig gezin te kunne bouwen.* De vergadering overwoog buiten aanwezigheid van Jan dat *plekje is meest putten en kuijlen* en besloot:

We laten hem en zijn vrouw er bouwen, om gedurende zijn en zijn vrouws leven te possideeren, te bewonen en te onderhouden en dat na doode van een of de langst levende van beide die woning aan den zelve grooten Armen zal komen te vervallen. Jan werd binnen gelaten en kreeg toestemming.

Hij stierf 5 jaar later in 1809.

Een ander beeld over de armoede in die tijdperiode geeft ons de door secretaris Meurs opgemaakte inventarislijst van de overleden familie van Schijndel van Pinxteren. Die lijst luidde als volgt:

1 linne kaffe bed, 2 slaaplakens, 1 wolle deken, 1 kast, 1 boterstand, 1 melktob, 1 eijzere ketel, 1 emmer, 1 tinne schootel, 2 stoelen, 1 vuurschup, 1 tang, 1 haal, 1 koperen kaffijketel, 1 schup en riek, 1 sijsie en haargetouw.

Dat was de hele nalatenschap. Vermeld is nog dat *de kleederen van wijlen Johanna van Pinxteren warden verkocht om haar ter aarde te besteden.*

Rijkdom.

Een andere door notaris Meurs geregelde nalatenschap was die van de op dinsdag 21, lentemaand 1809 te Haanwijk overleden Antoine Jean Francois Marie Joseph markies de Vichy.

Het is niet duidelijk of deze markies te Haanwijk woonachtig was of daar alleen maar logeerde bij de familie De Grancy-du Tour.

Hij had in Haanwijk behalve tientallen franse boeken, diverse serviezen, brillen, handdoeken en 9 slaapmutsen, 25 katoenen hemden, 12 paar wollen kousen, 23 witte zakdoeken, 8 wollen onderbroeken, 7 borstrokken enz.

Hij bezat volgens deze niet volledige opsomming ook stoelen, schrijftafels, pistolen, 1 sabel, timmermansspullen, bierglazen, 1 blomglas en 2 blomkannen, 1 kwispedor, 1 lampetkom en scheerbekken, gordijnen en 1 matras.

Toen hij voelde dat hij ging sterven verzocht hij Paul Scipion van de Grote Ruwenberg alles te verzegelen.

Als enige erfgenamen had hij kinderen in Frankrijk. Jacob Meurs werd door het dorpsbestuur tot curator benoemd. Hij regelde de begrafenis, verkocht de inventaris en stuurde de opbrengst van de veiling naar Frankrijk.

Dorpsdokter.

In 1804 vergadert het dorpsbestuur over Philip Lodewijk Stadius Muller, de dorpschirurgijn en acoucheur (vroedmeester) in sint-Michielsgestel. Deze dokter heeft een nieuwe baan aangeboden gekregen in Fort Bath, in de provincie Zeeland. Hij kan daar fl.300,- per jaar verdienen tegenover hier maar fl.125,- per jaar. De ingezetenen vinden hem zeer kundig. Eerder was hij ondermeester aan de dorpschool. Na zijn chirurgijns-examen werd hij tot dorpsdokter aangesteld. Hij moest de armen gratis behandelen; anderen moesten betalen.

De vergadering besloot zijn tractement met fl. 50,- te verhogen. En wonder boven wonder accepteerde hij dat.

In 1806 neemt Stadius Muller toch een andere baan; hij vertrekt naar Vught. In zijn plaats wordt Fransiscus Immens als chirurgijn aangesteld.

Ziekte en krankzinnigheid.

Op 15 juni 1804 wordt geconstateerd dat Jan Willem van Grinsven krankzinnig was geworden, tot volslagen gekheid overgeslagen, zelfs met geweld gepaard, zodat daarvan waren *allerlei ongelukken te vreezen.*

Hij was *in bewaaringe en vijligheid geplaatst buiten kosten deze gemeente door de borgemeester van Den Dungen.* De dorpsvergadering kwam hiervoor speciaal bijeen op een vrijdag.

Op *dingsdag 28 januari 1805* was het weer mis met iemand. Johannes Arnoldus Smits had zijn vrouw verloren en kon de zorg voor zijn drie minderjarige kinderen duidelijk niet aan. Hij raakte in een *uitzinnige ongelukkige krankzinnige staat.* Hij werd onder curatele gesteld en in zijn familie werden voogden voor zijn kinderen gezocht. De patient werd onmiddellijk ontslagen als dijkmeester en vervangen door Laurens van den Heuvel. *Gelet op de attestatie van den dorpschirurgijn en de nabuuren* was het noodzakelijk dat Smits *ter bewaaring en verpleeging* naar het *verbeeterhuis in Den Bosch* werd gebracht.

Twee jaar later op 28 maart 1806 zit Smits nog steeds in het verbeterhuis.

Maar het herstel van zijn *zielsvermogen* was toegenomen. Daardoor was hem *vrije uitgang door de gehele stad* toegestaan. Hij mocht ook op bezoek thuis bij zijn familie. De familie vraagt ontslag aan, zo goed ging het met hem. Hij had nog wel *eenige vermaninge van krankzinnigheid*, maar ze wilden hem in een kamer in hun of zijn huis plaatsen en als het mis ging weer naar het verbeterhuis brengen. Door de dorpsvergadering wordt het verzoek van de familie Smits op een voorwaarde toegestaan.

Smits moet *in secuure bewaring* in zijn kamer worden gehouden als het weer misgaat.

Ongeregelheden.

Op 17 oktober 1793 liep een dolle hond los in de Heerlijkheid. Hij heeft een aantal honden aangevallen en gebeten. Het dorpsbestuur grijpt in. Alle honden moeten worden vastgelegd aan een ketting of touw.

Voor honden die niet vastgelegd zijn moet een boete worden betaald van fl. 3,- plus verbeuring van de hond.

De opbrengst van de boeten is voor de armenkas.

Op 2 oktober 1796 gaf Cornelis Schellekens, 24 jaar oud, in de herberg van de weduwe van Francis Berkelmans te Gemonde Francis van der Schoot een slag in het gezicht en riep: "*schrik van snijen en snijt!*" Cornelis stond bekend als ruziemaker en vechter. Omdat Francis bang was om neergestoken te worden trok hij zelf een mes en stak. Cornelis stierf en Francis moest naar de gevangenis. Toen hij daar een paar jaar gezeten had (2-9-1800) verzochten zijn oude vader en een paar anderen bij het dorpsbestuur of ze een verzoek om gratie wilden doen bij de Eerste Kamer. Zelfs de moeder van de neergestoken Cornelis stond achter het gratieverzoek. *Het was een ongeluk*. Iedereen was het er mee eens: *Francis had een goed character, was van een stil, vreedzaam en onbesproken zedelijk-character*. Het verzoek om gratie ging de deur uit. De uitslag is nietaangetroffen.

De door Sonja v.d. Voort verzamelde korte schetsen over de situatie in de Heerlijkheid Herlaar laten zien dat het leven rond 1800 voor velen in Sint-Michielsgestel niet zo vlekkeloos verliep en zelfs het dorpsbestuur veel zorgen had rond het welzijn van de armen, weduwen en wezen.

F.W.v.Dommelen.

OVERZICHT LEZINGEN 2000 EN CURSUSAANBOD 2000 / 2001

Op 2 oktober 2000 wordt door de heer Tromp een lezing gehouden over

"Particuliere landgoederen"

Deze lezing wordt gehouden in De Huif en begint om 20.00 uur.

Op 6 november 2000 houdt de heer Zodenkamp een lezing over

"Oude maten en gewichten"

Deze lezing wordt eveneens gegeven in De Huif en ook deze lezing begint om 20.00 uur.

Onder de kop:

"*Brabant maakt geschiedenis*" worden weer een aantal cursussen en lezingen over de geschiedenis van Brabant gegeven.

De redactie heeft een selectie gemaakt van het aanbod van de Stichting BRG. (Brabantse Regionale Geschiedbeoefening) Dit treft u, als een apart inlegvel, bij deze uitgave van "Den Heertgang".

Mocht u geïnteresseerd zijn in het volledige cursusaanbod van de Stichting BRG dan kunt u contact opnemen met de secretaris van onze vereniging, Martien van Griensven.